

DİL VE KEMAL BAKIŞI İÇİNDE YAHYA KEMAL'DE “MILLİYET” DÜŞÜNÜCÜSÜ

Rıdvan CANIM*

ÖZ: Büyük Türk milliyetçisi şair ve yazar Yahya Kemal Beyatlı'ya göre bir milletin konuştuğu dil, o milletin gerçek kimliğidir. Dolayısıyla O'na göre dil, millî kimliğin olmazsa olmaz parçalarından biri yani en önemli parçasıdır. Bu çerçevede Avrupa milletlerinin her birinin dili dolayısıyla millî bir kimliği olduğunu; buna rağmen ortak Batı medeniyeti içinde birlikte yer aldıklarını söyler ve bunun biz Türkler için de mümkün olabileceğini, geçmişte bunu büyük bir medeniyet kurmak suretiyle ortaya koyduğumuzu, bugün de Batı medeniyeti içinde aynı şekilde millî kimliğimizden ayrı düşmeden yer alabileceğimizi ileri sürer. Yahya Kemal, Türkçeyi, yani konuştuğumuz dili, uzun asırlar boyunca bu topraklarda yaşayan farklı etnisiteye mensup toplulukların ortak dili olarak görür. Ona göre dil, bir milletin kimliğidir, yaşama biçiminin, hayat felsefesinin ortak ifadesidir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Millet, Milliyet, Yahya Kemal.

THE NOTION “NATIONALITY” OF YAHYA KEMAL WITHIN THE CONTEXT OF LANGUAGE AND IDENTITY

ABSTRACT According to Yahya Kemal -major Turkish nationalist, poet and author, a language that a nation speaks is the true identity of that nation. Therefore, according to him, language is the most essential i.e. the most important part of national identity. Within this frame, he claims that each of European nations has their own national identity due to their languages; however they are located in common western civilization and this state can be possible for Turks who manifested it by means of founding a great civilization; and we can have a part in western civilization without drifting apart from our national identity. Yahya Kemal considers Turkish language, the language we speak, as the common language of communities from different ethnicities living in this land. According to him, language is the identity of a nation and its common definition of life style and philosophy.

Keywords: Language, Nation, Nationality, Yahya Kemal.

---

* Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Giri

“*Dil ve Kimlik Ba lamında Yahya Kemâl’de Milliyet Dü üncesi*” adını verdi imiz böyle bir konuya girmeden önce belki genel mânâda “millet”, “milliyet”, “milliyetçi”, “milliyetçilik” kavramlarından ne anladı 1-mızı veya söz konusu kavramlardan genel anlamda ne anla ılması gerekti- ini ortaya koymamız gerekiyor. Buna göre;

Millet; 1. Din, inanç, ilâhî hükümlerin tamamı, eriat: *Millet-i brahim*. 2. Mezhep, dînî meslek. 3. Bir din veya mezhebe mensup olanların tamamı, ümmet: *slâm milleti*. 4. Topluluk, cemaat: *Küfür tek millettir*. 5. Sınıf, kategori, cins, tâife: *Talebe milleti*. 6. Halk: *Millete söz geçirmek mümkün de il*. 7. nanç, ortak tarih, dil, gelenek, kültür, ideal ve vatan birli i olan topluluk, kavim: *Türk milleti* (Bu mânâ 19. asırdan itibaren yaygınla mı tır. M.D.)¹

Milliyet; 1. Aynı milletten olma hâli, kavmiyet; cinsiyet, tâfiyet. 2. Bir milleti di er bir milletten ayıran unsurların toplamı. 3. Aynı millete mensup olanların tamamı. 4. nanç, tarih, dil, gelenek, kültür, ideal, vatan birli i.

Milliyetçi; milliyetçilik taraftarı, milletini, milliyetini seven.

Milliyetçilik; millet, milliyet toplulu unu esas alan, onu yüceltmek ana fikrine dayanan görü .

imdi bütün bu kavramların anlam sınırlarını böylece ortaya koyduktan sonra Yahya Kemâl’e dönebiliriz. Yahya Kemâl’e göre “milliyet” hadisesi ba lı ba ına bir mimaridir ve kendisi tarih boyunca “Türk milliyeti”ni meydana getiren bu büyük mimariye hayrandır. Hayran olmanın da ötesinde o, bu mimariyi meydana getiren unsurları tek tek ara tırmı , bulmu ve incelemi tir. Yine o, kahramanlık, asalet, fedakârlık, tevazu, evk ve iman unsurlarıyla birle en, iir gibi, mûsiki gibi, mimari gibi güzel sanatların böyle bir milliyeti nasıl ifade etti ini yine bu zengin malzeme içinden seçti i güzelliklerle ortaya koymu tur.

Yahya Kemâl’e göre bir milletin a zındaki dil, o milletin hüviyeti yani kimli idir. Yani milliyetin ayrıl(a)maz, olmazsa olmaz unsurlarından biridir. Bu inançla; “*Memleketten Bahseden Edebiyat*” ba lıklı yazısında unları söyler: “Evde, sokakta, her yerde, i lerimizi görürken, dü ündü ümüzü anla- tırken, içimizi dökerken konu tu umuz Türkçe, acaba bir gün, bizi ifade eden bir yazı kâinâtı olacak mıdır?² Ku kusuz burada söz konusu olan “Biz”, bu co rafyanın uzun asırlardan beri sakinleri olan Türklerdir. Yahya Kemâl,

¹ D. Mehmet Do an, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ülke Yay. Haber, Tic. Ltd. ti. Ankara 1994, s.774.

² Yahya Kemâl, *Edebiyata Dair*, Yahya Kemâl Enstitüsü Yay. st.1971, s. 139.

yazısının bundan sonraki kısmında aydınlarımızın anlamsız Batı hayranlı nını çarpıcı bir soruyla kınar ve aslında cevabı malum u soruyu sorar: "Acaba, bizim vatanımız gibi, geni bir memleketi olup da, onu asla görmeyen, edebiyatta, gözleri ecnebî bir âleme dalmı ve yalnız o âlemden bahseden ba ka bir millet var mıdır?"³

Ku kusuz onun bu fikir ve dü üncelerini "kapıları Batı âlemine kapatmak" olarak dü ünmemek gerekir. Bu bir çeli ki de de ildir. Nitekim o, bir toplantıda kendisine sorulan bir soruya verdi i cevapta bunu öyle açıklayacaktır:

"Kendimize, kendiliklerimize dönmek bahsi geçti i vakit, zevk aldı ımız Fransız iirini ve nesrini 'temmet' der kabilinden atmak, hatta büsbütün unutmak ve ondan sonra Anadolu'ya, stanbul'un, Bursa'nın ve Edirne'nin eski mahallelerine çekilmek ve artık tamamıyla kendimize kapanmak gibi bir zan hâsıl oluyor.

Bu sakat bir görü tür. Bir milletin ö renmek ihtiyacı bitmez. Bilhassa bu asırda di er milletlerin fikir ve hareket havalarından uzaklaşması zaten mümkün de ildir. Kendimize ve kendiliklerimize dönmeyi böyle yanlı bir zaviyeden de il, asıl oldu u gibi görürsek, diyebiliriz ki: Avrupa medeniyetinin ortasında her milletin bir hüviyeti (kimli i r.c.) vardır, biz de o dâirede bir hüviyet olmayı özlüyoruz.

Romanı, mûsikîsi, iiri, resmi, hâsılı her sanatı yalnız kendini ifade eden milliyetler Avrupa havası içinde ya amıyorlar mı? Biz Türkler, bir asır evveline kadar, slâm medeniyeti dairesinde, Arap'dan ve Acem'den bamba ka bir hüviyette de il miydik?"⁴

Avrupalıla mak ve kimlik meselesini özetlemek gerekirse Yahya Kemâl'in söyledi i udur: "Avrupa medeniyeti içinde bütün milliyet unsurlarıyla yer almamız gerekir. Ama kimli imizi, onun ifadesiyle hüviyetimizi kaybetmemek kaydıyla..

Yahya Kemâl, 1921 yılında yayımlanan bazı yazılarında, sosyolojinin "ırk nazariyesini güden faslı"nın çoktan kapandı nını, "insanları kafatasıyla yahut da lisanlarının sarf ve nahviyle tasnif eden ilimlerin çoktan iflâs etti ini" söyler (EDA, 69, 225). Dünyanın birçok yerinde oldu u gibi, Anadolu'da kanlar ve kültürler birbirine karı mı , yepyeni bir "millî terkip", yepyeni bir milliyet do mu tur; Türklü ün erefini dü ünen bir insan bu

³ Yahya Kemâl, *agm.* s. 139.

⁴ Yahya Kemâl, "Bir Sual ve Cevabı", *Edebiyata Dair*, Yahya Kemâl Enstitüsü Yay. st.1971, s. 297-98.

terkibe asla dokunamaz. Mimar Sinan'ın kan bakımından Türk olup olmadığı ikinci derecede bir meseledir; önemli olan Süleymaniye'nin Türk olmasıdır. Koca Mustafa Pa a bir Rum mühtedisidir, fakat öylesine Türk ve Müslüman olmuştur ki, onun camiye çevirdiği Rum kilisesinin etrafında İstanbul'un en millî peyzajlarından biri doğar. Hırvatlı ve Rumlu uperi an eden Mahmud Pa a'nın da babası Hırvat, anası Rum'du. Viyana kuşatması sırasında, Kara Mustafa Pa a'nın garip ve hoyrat emri üzerine, Leh ordusunu durdurmak için az bir kuvvetle Tuna'nın öte tarafına geçerek göz göre göre ölüme atılan Abaza Sarı Hüseyin Pa a Türk sayılmayacak mıdır? "Urumuzda ölmü bu mübarek cengâveri sevmemek mümkün müdür?" (TM.28).

Kısacası Türklük, Sinan'a Süleymaniye'yi yaptıran, Koca Mustafa Pa a'ya Rum kilisesini camiye çevirten ve Abaza Sarı Hüseyin Pa a'nın her eyeramen ölümü göze almasını sağlayan kudretli milliyettir. Bu görüşünü, "Kıssadan Hisse" (*Tevhid-i Efkar*, Nu. 3297-267, 9 Mart 1922) başlıklı yazısında da açıklayan Yahya Kemâl'in anlattığı bir anekdot hayli dikkat çekicidir:

Çok tanınmış bir musikî inasımızla bir mecliste bulunuyordum; orada [...] bazı reyhbîler vardı. Güzide musikî inasımızın men eini, doğdukları iklimle nisbeten Türklükten başka bir unsura musırrâne izafe ettiler; bu musikî inasımız da onlara babasının ve anasının isimlerini bilip bildiklerini sordu, hayır, bilmiyorlardı; sonra döndü onlara dedi ki: 'Bana milletimi sordunuz, söyledim. Türküm dedim, inanmadınız, kendiniz başka hüküm verdiniz, e er ben sussam Türk'ten başka bir ey oldu umu bilmekten memnun olacaksınız, anamın babamın isimlerini bile bilmiyorsunuz, benim hangi unsurdan oldu umu nasıl bileceksiniz? Görüyorsunuz ki bu memlekette söylenen en iyi Türkçe ile konu uyorum; bütün bunlar Türk oldu uma ahadet edemiyor: mûsikîde bir meziyetimi gördü ünüz için beni başka bir unsura izafe ediyorsunuz, i te beni bilhassa bu meyliniz muzdarip ediyor!' Bu sözler hem beni, hem de onları dü ündürdü.[EDA, 223-224]

Bu anekdotu anlattıktan sonra, Türklüğün de her milliyet gibi bir "kültür" olduğu, her milliyet gibi içinde her unsurdan ferdin bulunduğunu, bir at cinsi olmadığına göre kanına bakılamayacağını, o halde Türk kültürünü yaayan/yaatan her ferdin Türk sayılması gerektiğini söyleyen Yahya Kemâl, Fransa'nın en büyük airlerinden Ronsard'ın aslen Macar; Gambetta ve Emile Zola'nın talyan olduklarını hatırlatır.

"Milliyet" anlayışında realist olabilmek için böyle düşünmek gerektiğini söyleyen Yahya Kemâl'e göre, Türk milleti, "bir dinde ve bir

mezhepte olan ve Türkçeyi mü terek lisan telakki eden Türk, Kürt, Çerkez, Arnavut ve Bo nak unsurlarının kurûn-ı vustâdan beri terkihiyle vücud bulmuş bir millettir. Milliyet bizim asırlar zarfındaki birli imizdir. Vatan çerçevesi içinde biz lisana, çizgiye, na meye ne ayar verdikse onlar bizi ifade eder.

Süheyl Ünver, bu konuda Yahya Kemâl'den ilgi çekici cümleler not etmiştir. Milliyetimizin bir zamanlar çok güçlü olduğunu, bu kültürlerden aldığı değerleri kısa sürede "Türk" yaptı imızı, meselâ Roma'dan Bizans'a geçen hamama bütün dünyanın Türk hamamı dediğini, çünkü onu alıp bir daha bu sıfatla anılamayacak derecede Türk yaptı imızı belirttikten sonra bütün Türkçüleri yerinden hoplatabilecek fikrini söyler: "Bâyezid'teki Türk Ocağı'ndan beri Türk de iliz. Kendimize Türk demedi imiz, Türklü e kötü baktı imız zamanda da çok Türk idik. Frenk gömleğini giydi imizde gâvur oluruz korkusu vardı. Türk'ü kaba saba manasına kullandık. Lâkin realite Türk'tü. Ne zaman milliyetimize uygun olursak, o zaman Türk oluruz."⁵

Tarihe dair görüşleri ve romanlarıyla Türkçülük akımının gelişmesinde önemli rolü olan Yahudi asıllı Fransız yazar Leon Cahun, Yahya Kemâl'in etkilendiği isimlerin başında gelir. Özellikle bu zatın *Asya Tarihine Giriş* adlı eserinden nasıl etkilendiğini Adile Ayda'ya şu satırlarla itiraf eder: "Leon Cahun'un, *Asya Tarihine Giriş* adlı eserini okumak beni Turancı yaptı. Türk ırkının zaman ve mekân içindeki vüs'atı karşısında gözlerim kamaştı. Zaten o sıralarda havada böyle bir şey vardı. Fakat benim Turancılıkım uzun sürmedi. Baktım, bunun bir sonu, bir neticesi olmayacak, milliyetçiliği tahdid etmek lâzım. Zaten o zamanlar Turan'a gayrimüslim Turanî kavimleri de ithal ediyorlardı."⁶ Aslında Yahya Kemâl'in Adile Ayda'ya söylediği bu son cümle hayli dikkat çekicidir. Zira Yahya Kemâl burada "Turancılık" fikrini benimsediğini ama Türklüğün olmazsa olmazının "Müslümanlık" olduğunu da vurgulamadan geçmiyor. Bir bakıma Türklüğün İslam öncesine çok da sıcak bakmadığını özellikle dile getiriyor burada. Yine aynı konu manının devamında Fransız tarihçi Camille Jullian'ın "toprak"la ilgili düşüncelerinden de etkilendiğini şöyle ifade eder: "O zaman toprağın mühim bir şey olduğunu, milliyetin bir unsuru olduğunu anladım. Bizi de yaratan Anadolu ve Rumeli toprağı idi. Milliyeti zaman bakımından da tahdid etmek lazımdı. Tarih kitaplarını karıştırdıktan sonra kanaat

⁵ Beşir Ayvazolu, *Yahya Kemâl – Ansiklopedik Biyografi*, Korpus, Kültür Sanat Yay. st. 2007, s.285-286.

⁶ Beşir Ayvazolu, *age.*, s.82.

getirdim ki, bu bakımdan Malazgirt muharebesi mebde' olarak kabul edilebilir.”⁷

Yahya Kemâl'in “milliyet” kavramı ile ilgili fikir ve dü üncelerini daha iyi anlayabilmek için belki onun devrinde ya amı bazı Türk milliyetçileri ile olan münasebetlerine, zaman zaman devrin basınına da yansıyan diyaloglarına, hatırat türünden bazı kaynaklara göz atmak faydalı olabilir. Bu isimlerin ba mında elbette Ziya Gökalp gelecektir.

“Yahya Kemâl, Türkçülük akımının teorisyeni Ziya Gökalp'la, Paris'ten stanbul'a geldi i ilk gün "garip bir tesadüfle" Ca alo lu'nda kar ıla ır. Yanında Doktor Nâzım vardır. Tanyol'un notlarına göre, mü terek dostlarından birisi daha önce Gökalp'a onun fikirlerinden bahsetmi tir, yani "gıyabî muarefe"leri vardır.

Paris'te bir ara Leon Cahun'ün eserlerini okuyarak Türkçü olan Yahya Kemâl, zamanla Fransızların anladığı manada bir vatan ve millet fikrine ula an ve kendine has milliyetçilik anlayışı geli tiren eski bir “Turancı”dır. O gün birlikte yürürken bu meseleler üzerinde konu urlar. Gökalp'a kendi vatanımızın o günkü siyasî sınırları içinde bir Türklü e razı oldu unu, Malazgirt öncesini "Türklü ün kable't-târih"i sayarak Anadolu ve Rumeli topraklarında daha küçük ölçüde bir Türklü ü savundu unu, kısacası bir “Osmanlı Türklü ü” arzu etti ini söyler. Bu dü ünceler Ziya Gökalp'a “dar ve tatsız” gelir. Samimi bir ekilde ayrılır ve uzun bir süre görü (e)mezler. Bununla beraber, özellikle gençlerin dilinde dola an mısralarını Gökalp'ın çok be endi i, Orhan Seyfi (Orhon) ve Enis Behiç (Koryürek) gibi genç airlere örnek gösterdi i Yahya Kemâl'in kula ına çalınmaktadır.

Yahya Kemâl, Gökalp'la bir buçuk yıl sonra, ikinci defa, Celâl Sâhir'in Sultanahmet'teki evinin alt katında, yani Türk Yurdu idarehanesinde, Türkçe konusundaki bir tartı ma toplantısında bir araya gelir. Gökalp'ın arzusuyla gerçekle en ve Halide Edib [Adivar] tarafından yönetilen bu tartı mada, kendi dil anlayışlarını ortaya koyarlar. Yahya Kemâl ve Gökalp, anla maları imkânsız olmakla beraber, birbirlerini çok iyi anlar ve sa lam bir dostluk kurarlar. Özellikle Yahya Kemâl'in Dârülfünûn'a Garp Edebiyatı müderrisi olarak tayin edilmesinde Gökalp'ın oynadığı rol bu dostlu u peki tirecek, sık sık bir araya gelerek dil, tarih, kültür, medeniyet, iir, vezin gibi kinci Me rutiyet yıllarının en önemli meseleleri üzerinde uzun uzun konu up tartı malarını sa layacaktır. Bu tartı malar çok geçmeden Yahya Kemâl'in o

---

⁷ Be ir Ayvazo lu, *age.*, s.223.

sırada oturdu u Büyükada'ya ta nır. Israrla Gökalp'ın da Ada'ya yerle mesini isteyen Yahya Kemâl, sonunda mütefekkir dostunu ikna etmeyi ba arır.

Önceleri tereddüt eden Gökalp, hava de i imine de ihtiyaç hissetti i için bahçeli bir kö k kiralararak Büyükada'ya yerle ir. Artık hemen her gün bir araya gelmekte, Cuma günleri A ao lu Ahmed, Hamdullah Suphi, Celâl Sâhir, Köprülüzâde Fuad gibi dostlarını da yeme e davet ederek sürekli münaka alar içinde konu maktadırlar" (SEP,14). Yahya Kemâl, bu topları - larının zaman zaman fikirlerin meydan sava ına benzedi ini söyler.

Ne var ki tarih, vatan, kültür, dil, iir, vezin, musiki vb. gibi bir yı n konuda aralarında ciddi fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Her eyden önce artık "Turan" fikrine inanmayan Yahya Kemâl, Osmanlı terkibine özel bir önem vermekte, ba ndan beri bu terkiye bir tepki mahiyetini ta ıyan Gökalp Türkçülü ünü reddetmektedir. Bir gün Gökalp, onun Osmanlı tarih ve kültürüne dü künlü ünü ima ederek u beyti söyler: "*Harâbîsin harâbâtî de ılsin / Gözüñ mâzîdedir âtî de ılsin.*" Yahya Kemâl ise "irticâl dedikleri nâdir tesadüfün evkiyle" öyle cevap verir: "*Ne harâbî ne harâbâtîyim / Kökü mâzîde olan âtîyim*"⁸

Yahya Kemâl'in Ziya Gökalp ile olan bu zoraki beraberli i bir Enver Pa a tartı ması ile nihayet bulur.

Nâmık Kemâl, Yahya Kemâl'in saygı duydu u çok yönlü bir ahsiyettir. Kendisi ile yapılan bir mülakatta Namık Kemâl'e dair fikirlerini u ekilde ortaya koyar: "Bütün millî tarihimizin bizim milliyetimizi, tam bir ayarda temsil etmi be on ahsiyeti varsa biri Namık Kemâl'dir. Bu temsil kabiliyeti onun hüviyetindedir. u veya bu eseriyle tefrik edilemez. Yekpâre milliyetimizdi." (...)

Namık Kemâl milliyet fikirlerinin Avrupa'da çok çalkalandı ı bir zamanda ya adı ı halde milliyet nazariyesini lâzım gelen vüs'atte anlamı sayılmazdı. Biz henüz ilmî anlayı ın bu derecesine varmamı tık."⁹

Ona göre iirde Namık Kemâl'in sesi, bir Selçuk-Osmanlı Türkü olan Nef'i'den farklı de ildir. kisi de aynı sestir.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Yahya Kemâl'in özellikle Türk Oca ı merkezli sohbetlerinde yer alan en önemli dostlarından biridir. Hatta Hamdullah Suphi ile bir "Türk Evi" projeleri vardır.

⁸ Be ir Ayvazo lu; *age*, s.491.

⁹ Yahya Kemâl, "Namık Kemâl'e Dair,". *Edebiyata Dair*, Yahya Kemâl Enstitüsü Yay. st.1971, s. 282-83.

Yahya Kemâl'in, Türkçülük fikrinin bir başka önemli ismi Yusuf Akçura ile olan münasebetleri ve ona dair kanaatleri de hayli ilginçtir: "Yahya Kemâl, *"Eski Saltanat, Yeni Millet"* başlıklı yazısında, Sorel'in derslerinin cazibesıyla Türklükle yeni bir ufuk gören iki talebe çıktı mı, birinin Yusuf Akçura, diğ erininse Ahmed Ferid oldu unu, bu ikilinin Kahire'de çıkan Türk gazetesinde, *"Üç Tarz-ı Siyaset"* etrafında yaptıkları tartışmayla Jön Türklük âleminin fikir ufuklarını bir parça açtıklarını söyler. Yahya Kemâl, 1912 yılında İstanbul'a geldiğinde, Yusuf Akçura Türkçülük faaliyetlerinin ortasındadır ve *Türk Yurdu* mecmuasını yönetmektedir.

"Yusuf Akçura" portresinde son derece olumsuz kanaatler belirten Yahya Kemâl'in Akçura'yla yıldızının pek barınmadığını anlıyor. Akçura'nın da, onun Türk Ocağı'na gidip gelmesinden ve yaymaya çalıştığını Nev-Yunanilik fikrinden rahatsız olduğunu, *Türk Yurdu*'nun 4 Mart 1915 tarihli nüshasında A.Y. rumuzuyla yayımladığını açık mektuptan anlamaktadır. Nazik, fakat hafifçe alaylı ve meydan okuyucu bir üslupla yazılan bu mektup öyledir:

Muhterem efendim.

Birkaç arkadaşla beraber yeni bir *mekteb-i edebî* kurmaya çalıştığımızı sizden ve bazı dostlarınızdan iktidar, hatta edebî nazariyelerinizden bazılarını dinlemek bahtiyarlığımıza da nail olmuştum. Nazariyelerinizi parça parça dinledikten, zihnimde onları birbirine ekleyip âhenkdar bir meslek haline getiremedim. Mesela, lisanı, edebiyatı Türkçeleştirmek, millîleştirmek; hayata, medeniyete bakışımızı garplılaştırmak, muasırlaştırmak istiyorsunuz. Bunu biz Yurtçular da istiyoruz. Diğer taraftan "Havza Edebiyatı", "Nev-Yunanîlik", "Ritim meselesi" gibi mahiyetlerini hakkıyla anlayamadığımız, künhlerine tamamen nüfuz edemediğimiz halde, bilmem neden, öbür maksatlarınıza pek de uygun gelmediğine zâhib olduğum bedîî nazariyeleriniz var. Bazı fikirlerinizin bazılarımıza böyle mübhem, mütezâd hatta biraz garip gibi görünmesinin başlıca sebeplerinden biri, hiç üphe etmiyorum ki nazariyelerinize muntazam, müteselsil ve mufassal bir suretle muttali olmayışımızdır. Mektebinizin edebî, bedîî, içtimaî efkâr-ı esâsiyesini Türk Yurdu sahifelerinde bildirmek ve anlatmak lütfunu diri etmezseniz, Yurd müftehir olur. 15 Nisan 1330 A.Y.

Türk Yurdu'nda hiçbir yazısı çıkmadığına göre, Yahya Kemâl bu daveti kabul etmemi demektir. Kazanlı düününe, Osmanlı Türklüğüne duyduğu manlık dolayısıyla hayli öfkeli olduğunu anlaşılan Yahya Kemâl, Ziya Gökalp'in de ona kin duyduğunu söylüyor. Gökalp, Akçura'dan tithat ve Terakki Cemiyeti'ne giriş töreninde, yemin metnindeki "slam" ve "Osmanlılık" gibi kelimelere itiraz ederek böyle "hâyîde ve avam-pesendâne

mefhumlar u runda fedâ-yı can edemeyece ini" söyledi i için nefret etmektedir.

Yahya Kemâl'in asla bir idealist olarak görmedi i Yusuf Akçura hakkında yazdıkları a ırtıcıdır: "Yirmi be seneden beri bir tek yazısıyla bir defa hafif bir hararet ne retmemi , fakat daha a ılacak ey, belirmi bir fikir olsun söylememi olan bu zat, ocak, dernek, kongre ictimalarında, riyaset masasının ba ında, Türkçülü ün âbâ-yı kenîsâ'sından bir havari gibi görünür, ilmî tasnif ıstılahlarıyla karı ık, berbad eyler söyler, köpürür, bu memleketin biz zavallı çocuklarına Bizans bakiyesi gibi sıfatlar savurur. Bizans dedim de, Yusuf Akçura Bizans dü manıdır ve Osmanlılı ı onun bakiyesi sayar, bizi Türk görmez. Rum dev irme piçleri gibi bir kemiyet bilir".¹⁰

Falih Rıfıkı, Yahya Kemâl'i yakinen tanıyan isimlerden biridir. Yahya Kemâl hakkındaki kanaatleri son derece olumsuzdur ve tam da Yahya Kemâl'in üzerinde durdu umuz yönüne dair *Diinya* gazetesinde söyledikleri çok a ır sözlerdir: "Yahya Kemâl, Osmanlı emperyalizminin destancısı idi. Yeni Türkiye'yi do u undan bu yana hiçbir tarafı ile benimsememi tir. Ne Türkçü, ne Türkçeci, ne de Cumhuriyetçi idi."¹¹

Edebiyat tarihçisi Nihat Sami Banarlı, deyim yerindeyse bir Yahya Kemâl hayranıdır. "Milliyet" konusundaki fikirleri airle aynıdır. Banarlı, içinde Yahya Kemâl'in bu konu ile ilgili fikirlerini ta ıyan onun "*Ölülerin Yattı ı Toprak*" adlı sohbetinden unları aktarıyor: "Ben Malazgirt'ten beri bütün ölenlerle beraber ya ıyorum. Bence biz on sekiz milyonluk bir millet de iliz. Malazgirt'ten beri bu vatan için ve bu vatanda ölenler biz ya ayanlarla birlikte ya amaktadırlar. Bizi, bizim milliyeti, bizim yalnız kendimize benzeyen varlı mızı, velhasıl dünkü ve bugünkü Türkiye Türklü ünü vücuda getirenler onlardır. Demek ki biz on sekiz milyonluk de il, birkaç yüz milyonluk bir milletiz ve i te milliyetçilik budur, bu demektir."¹²

Aslında Yahya Kemâl'in milliyetçili i, Osmanlı unsurunun uzun asırlar boyunca içinde ya adı ı onurlu bir tarihi i aret eder. Bu tarih Orta Asya'ya kadar uzanan bir tarihtir. Ancak yine de o tarihimizin ba arılarla dolu parlak zaferlerine sahip çıkar ve sürekli onlara atıflar yapar.

Romanın arkını fethetti in andan sonra

¹⁰ Be ir Ayvazo lu, *age.*, s.29-30.

¹¹ Be ir Ayvazo lu, *age.*, s.51.

¹² Be ir Ayvazo lu, *age.*, s.63.

Yüce da lar gibidir gördü ün i Türko lu

Nurettin Topçu'nun bir bakıma "milliyetçilik" anlayışını ortaya koyan; "Milliyetçili imizin bayra ı Fatih tarafından Ayasofya'ya çekildi." sözü Yahya Kemâl'e en uygun dü ecek milliyetçilik tanımı sayılabilir. Yahya Kemâl de stanbul hayrânıdır. Ama onun hayran oldu u stanbul, Bizans'ın stanbul'u de il, Osmanlı'nın stanbul'udur. Yahya Kemâl'e göre iki stanbul arasında çok fark vardır. Neredeyse tamamen bu dü üncelerin serdedildi i *Aziz stanbul* adlı eseri bu açıdan dikkatle incelenmelidir. Ç a da biyografi çalı malarının artık neredeyse ayrılmaz bir parçası haline gelen "metinden yazarına gitme" dü üncesi ba lamında, meselâ onun söz konusu bu kitabında yer alan "Ezansız Semtler" adlı yazısı, Yahya Kemâl'in nasıl bir inanç atmosferi içinde bulundu unu ve nasıl bir "milliyet" duygusuna sahip bulundu unu çok net bir biçimde gözler önüne serer. Bu satırlar aynı zamanda bir milleti millet yapan unsurların neler oldu unu ya da neler olması gerekti ini de ortaya koyan ifadeler olarak görülmelidir:

Kendi kendime diyorum ki: i li, Kadıköy, Moda gibi semtlerde do an, büyüyen, oynayan Türk çocukları milliyetlerinden tam bir derecede nasib alabiliyorlar mı? O semtlerde -ki minareler görülmez, ezanlar i itilmez, Ramazan ve kandil günleri hissedilmez- çocuklar Müslümanlı ın çocukluk rüyasını nasıl görürler?

te bu rüya, çocukluk dedi imiz bu Müslüman rüyasıdır ki bizi henüz bir millet halinde tutuyor. Bugünkü Türk babaları, havası ve topra ı Müslümanlık rüyası ile dolu semtlerde do dular. Do arken kulaklarına ezan okundu. Evlerinin odalarında namaza durmu ihtiyar nineler gördüler. Mübarek günlerin ak amlarında bir minderin kö esinden okunan Kur'an'ın sesini i ittiler; bir raf üzerinde duran Kitabullah'ı indirdiler, küçücük elleriyle açtılar, güly a gibi bir ruh olan sarı sahifelerini kokladılar. İlk ders olarak besmeleyi ö rendiler. Kandil günlerinin kandilleri yanarken, ramazanların, bayramların topları atılırken sevindiler. Bayram namazlarına babalarının yanında gittiler. Camiler içinde afak sökerken Tekbir'leri dinlediler. Dinin böyle bir merhalesinden geçtiler hayata girdiler. **Türk oldular.**

Bugünün çocukları büyük bir ekseriyetle yine Müslüman semtlerde do uyorlar, büyüyorlar, eskisi kadar derin bir tahassüs ile de ilse bile yine Müslümanlı ı hissediyorlar. Fakat fazla medenile en üst tabakanın çocukları ezansız yeni semtlerde alafranga yeni terbiye ile yeti irken Türk çocu unun en güzel rüyasını göremiyorlar. Bu çocukların sütü çok temiz, hilkatleri çok metin olmalı ki ileride alafranga hayat Türklü ü büsbütün sardıktan sonra milliyetlerine ba lı kalabilsinler. Yoksa ne muhit, ne yeni ya ayı , ne semt, hiçbir ey bu yavrulara Türklü ü hissettiremez.

Ah! Büyük cedlerimiz! Onlar da Galata, Beyolu gibi Frenk semtlerinde yerle irlerdi. Fakat yerle tikleri mahallede Müslümanlı nın nûru belirir, be vakitte ezan i itilir, asmalı minâre, gölgeli mescid peydâ olur; sokak kö esinde bir türbenin kandili uyanır, hâsılı o topra mın o kö esi imana gelirdi. Beyolu'nu ve Galata'yı saran yeni yapıların yı mı arasında o mescidlerden, o türbelerden bir ikisi kaldı da gördük ki cedlerimiz o kefare Frenk mahallelerinin topra mına böyle nüfuz ederlerdi. Biz bugünün Türkleri bilakis i li, Ni anta ı, Kadıköy, Moda gibi küçücük bir ehri andıran yerlere yerle tik, fakat o yerler Müslüman rûhundan ârî, çorak ve kurudur. Bir Üsküdar'a bakınız, bir de Kadıköyü'ne.. Üsküdar'ın yanında Kadıköy Tatavla'yı andırır. Eski Türklerin ruhları ile yeni Türklerin ruhları arasındaki farkı anlamak isterseniz bu son asırda peydâ olan semtlerle stanbul içlerini mukayese ediniz. Medenile tikçe Müslümanlıktan çıktı ımızı tabii ve ho gören eblehler, uza ı de il Balkan devletlerinin ehirlere kadar gitsinler. Görürler ki ba tanba a yenile en o ehirlere her tarafında çan kuleleri yükselir, Pazar ve yortu günleri çan sesleri i itilir. Manzara halkın dinini ve milliyetini hatırlatır. O ehirlere bizim yeni semtlerimiz gibi milli ruhtan ârî de ildirler. Artık Türk milletinin rûhu bir râyiha gibi uçtu mu? Hayır büyük kütlede yine o ruh var, fakat biz son nesil bir sürü gibi, büyük kafileden uzakla tık, kaybolduk, fakat daha uza a gitmeyece iz, dönece iz, tekrar büyük kafileye iltihak edece iz, yeni tarzda ya ayı la cedlerimizin diyanetini mezcedip, bizi bu çoraklıktan, bu karanlıktan, bu ufûnetten kurtaracak mür idler, airler, edibler, hatipler yeti medi, fakat gayet tabii bir ilerleyi le büyük kafileye kendi kendimize dönece iz.

Dinsizli in, kayıtsızlı nın aksülameli ba ladı bile. Çocukluktan beri diyanet yolundan ayrılmamı olan karde lerimiz bizim gibi rücû hislerini itiraf edenlere henüz inanmıyorlar. Onlara tamamıyla iltica edece imiz zaman da bizi birden tanımayacaklar. Çünkü onlardan çok ayrı çok uzak dü tük.

Dört sene evvel Büyükkada'da otuyordum, bayramda bayram namazına gitmeye niyetlendim, fakat Frenk hayatının gecesinde sabah namazına kalkılır mı? Sabah erken uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyumadım. Vakit gelince abdest aldım, Büyükkada'nın mahalle içindeki tenhâ yollarından kendi ba ima camiye do ru gittim. Vaiz kürsüde vazedyordu. Ben kapıdan girince bütün cemaatin gözleri bana çevrildi. Beni, daha do rusu bizim nesilden benim gibi birini camide gördüklerine a ıyorlardı. Orada o saatte toplanan ümmet-i Muhammed, içlerine bir yabancı gelmiş gibi zannediyordu. Ben, içim hüznle dolu yava yava gittim, vaazı diz çöküp dinleyen iki hamalın arasına oturdum. Karde lerim Müslümanlar bütün cemaatin arasında yalnız benim vücudumu hissediyorlardı.

Biz ki minareler ve a açlar arasında ezan seslerini i iterek büyüdük. O mübarek muhitten çok sonra ayrıldık, biz böyle bir sabah namazında

anne millete tekrar dönebiliriz. Fakat minaresiz ve ezansız semtlerde do an, Frenk terbiyesiyle yeti en Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlamayacaklar!”¹³

Yahya Kemâl Beyatlı, Osmanlı terbiyesi ile yeti mi bir Türk çocu du. Balkanlardan kovulmuş psikolojisini de ömrünce ruhunun bir kö esinde sürekli olarak hissetmi , ta ımı ve bunu ya amı biridir. Hiç üphe yok ki yukarıdaki satırların biraz da bu çerçevede de erlendirilmesi herhalde daha do ru ve daha anlamlı olacaktır. Yahya Kemâl'in *Aziz stanbul* adlı kitabında yer alan “*Ezan ve Kur'an*”, “*Topkapı Sarayı'nda*”, “*Bir Rüyada Gördü ümüz Eyüb*”, “*Saatler ve Manzaralar*” ba lıkları altında yer alan yazıları onun “milliyet” kavramından ne anladı ını ayrıntıları ile verir.

Sonuç

Sonuç olarak unu söyleyebiliriz: Yahya Kemâl'e göre, Türklük Anadolu'ya geçtikten sonra bamba ka bir tarihî macera ya ayarak farklıla mı tı. Anadolu ve Rumeli co rafyasının bin yılda kendine göre ekilendirdi i Türklük, Asya'daki akrabalarından farklı bir Türklüktü ve onun tarihini Malazgirt zaferiyle ba latmak, 1071 öncesini “kable't-tarih” olarak kabul etmek gerekirdi. Vatan, soyut bir kavram de il, somut bir gerçektir, stanbul'du, Üsküp'tü, Trabzon'du..vs.. Lamartine'in dedi i gibi “cedlerin küllerinden yapılan” vatan, Maurice Barres'in dedi i gibi, “ölülerin yattı ı toprak”tı. Bu süreçte, co rafya bizi kendine benzetti i gibi, biz de topra ma karı a karı a co rafyayı kendimize benzetmi tik. Yani toprak kendine has bir renge ve milliyete kavu tu u takdirde vatanla abilirdi. Yahya Kemâl, “Türk stanbul” konferansında; “Bir iklimin manzarası, mimarisi ve halkı arasında halis ve tam bir ahenk varsa, orada, gözlere bir vatan tablosu görünür” ekinde özetledi i bu görü ünü, “*Koca Mustafa-pa a*” iirinde öyle ifade eder:

*Öyle sinmi bu vatan semtine milliyetimiz
Ki biziz hem görülen, hem duyulan, yalnız biz*

“Bir Tepeden” iiri ise onun vatan ve milliyet fikrini en iyi ifade eden iiridir:

*İrkin seni iklimine benzer yaratırken
Kaç fethetme ko an tu lar ufuklarla yarı mı !*

¹³ Yahya Kemâl, “Ezansız Semtler”, *Aziz stanbul*, Yahya Kemâl Enstitüsü Yay. st.1974, s. 121-124.

*Tarihini aksettirebilsin diye çehren
Kaç fâtihin altın kanı mermerle karı mı !*

Yahya Kemâl'e, onun dü ünçe, his ve hayal dünyasına biraz da bu gözle bakmakta fayda var diye dü ünüyorum.

KAYNAKÇA

- Ayvazolu, Be ir, *Yahya Kemâl – Ansiklopedik Biyografi*, Korpus, Kültür Sanat Yay. st. 2007.
- Do an, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ülke Yay. Haber, Tic. Ltd. ti. Ankara 1994.
- Yahya Kemâl, *Edebiyata Dair*, Yahya Kemâl Enstitüsü Yay. st.1971.
- Yahya Kemâl, *Aziz stanbul*, Yahya Kemâl Enstitüsü Yay. st.1974.

